

Irán.

1976-ban jelent meg a kutatások első országos jegyzéke öt kötetben, amely 1500 munkát ismertet perzsa (fárszi) nyelven.

Korea.

Az 1976-ban kiadott tájékoztató 2152 folyamatban lévő kutatás adatait tartalmazza.

Venezuela.

A központi kutatásnyilvántartásban 3500 kutatás adatai találhatóak.

Az egyetlen – fejlődő országbeli – nemzetközi jellegű kutatásnyilvántartó rendszert Mexikóban hozták létre, ahol 1975-ben egykötetes indexet adtak ki 505 kutatásról a trópusi ökológia területén.

A kutatásokra vonatkozó információk összegyűjtése és feldolgozása terén a fejlődő országokban a következő főbb problémák várnak megoldásra: terminológiai kérdések (folyamatos és befejezett kutatások, kérdőívek); a legszükségesebb adatelemek meghatározása; nyelvi kérdések (a nemzeti nyelvek használata akadályozhatja a nemzetközi információcserét); az adatgyűjtés (időtényező, előírások hiánya, túlzott terjedelmű kérdőívek); teljesség (a magánszektor és a bizalmas jelleg által támasztott korlátok, az adatok megbízhatósága (az ellenőrzés kérdései); osztályozás és indexelés (nincs általánosan elfogadott vagy alkalmazható rendszer); kompatibilitás biztosítása a számítógépes feldolgozásnál; a közreadott információk kiegészítése (periodicitás); az információk terjesztése.

A fejlődő országokban semmiféle vizsgálatot sem végeztek a felhasználók kutatási információs igényeiről.

/SAMAH, E.: Research information in progress. A survey and analysis of systems and services in developing countries = Unesco Bulletin for Libraries, 32. köt. 5. sz. 1978. p. 322–332./

(Balázs Sándor)

Az olvasó túlterheltsége és az olvasás hatékonysága

Az utolsó évtizedek irodalmában számos utalás található arra a nehézségre, amelybe a szakember ütközik, amikor dokumentumok tömegét kell átkutatnia a szükséges információért, vagy amikor egyetlen számadatot akar a szavak rengetegéből kiemelni.

Az irodalomban található megállapításokból következik, hogy az első számú probléma az olvasó túlterheltsége, a második az olvasás gyenge hatékonysága.

A tudományos írásművek

Sok irodalmi adat vonatkozik arra is, hogy *mennyi* – már nem is napokban, hanem évszázadokban mért – *időre lenne szükség egy-egy szakterület valamennyi releváns dokumentumának átolvasására*. A problémát specializációval, tömörítéssel, gyors adatkiemelő olvasási módszerekkel, keresőrendszerekkel, sőt a nehézségek tagadásával is próbálták megközelíteni anélkül, hogy mindez megoldást hozott volna.

A régi mondás, mely szerint a tudomány a korábbi eredményekre épül, ma már nem áll, hiszen a kutatók nem képesek elolvasni az ehhez szükséges dokumentumokat.

A tudományos írásművek eredményeket rögzítő, megőrző funkciója jelentős és fontos. A rendszerezett releváns adatok gyors és kényelmes rendelkezésre bocsátására azonban nem alkalmasak, ez soha nem is volt eredeti céljuk. Emellett gyakran inkább csak a szerző szakmai hírének, tekintélyének öregbítése céljából írónak és a kelleténél nagyobb példányszámban, a belőlük készült másodlagos dokumentumokkal együtt terjesztve *csak mélyítik az első számú problémát*.

A publikációk okozta nehézségek

A korszerű számítógépek igen rövid idő alatt – és tetemes költséggel – olyan teljes irodalomkutatást képesek elvégezni, melynek eredményeként ismét csak – időhiány miatt elolvashatatlan – újabb dokumentumok bibliográfiai adatainak hatalmas tömegét zúdítják a kutatóra.

Az olvasnivalók túláradásával szemben ugyanakkor fennáll a szakemberek erkölcsi kopásának jól ismert veszélye. A feloldhatatlannak tűnő ellentétet túlzott specializációval igyekeznek áthidalni, aminek következtében azonban *a szakember elvesz a részletekben és elveszti az áttekintést az összefüggések felett*.

Az időhiány miatt elolvasatlanul maradt tudományos dokumentumok feleslegesen terhelik a könyvtárak költségvetését és befogadóképességét. A legnagyobb veszteséget azonban nem a feleslegesen elpazarolt idő, energia, papír és pénz jelenti, *az igazi kár a fel nem használt adatokban, módszerekben, információkban rejlő lehetőségek elmulasztása, illetve ennek következtében a fejlődés ütemének lassulása, a haladás akadozása okozza*.

Választható lehetőségek

A nehézségek leküzdésére három lehetőség kínálkozik:

a letétbe helyezett kéziratokról készült másolatot csak külön rendelésre küldik meg a felhasználóknak;

a szerkesztett kéziratot mikromásolat formájában, szelektív információszolgáltatás keretében terjesztik;

a szerző kéziratát annak tömörített változatával, következtetéseivel és kiemelt adataival együtt a kiadó adatbázisának megküldi, a felhasználó pedig megfelelően rendszerezett adatokat, következtetéseket stb. kap.

Modellek

Tökéletes információs rendszereket több mint 30 évi kutató és fejlesztő tevékenység után sem sikerült létrehozni. Az ilyen információs rendszerek mindmáig mutatkozó hiánya három modell segítségével magyarázható.

Az első modell egy tökéletesen, 100 százalékos eredménnyel működő dokumentumkereső rendszer. Egy ilyen rendszer nem oldaná meg a felhasználók túlterheltségének problémáját, hiszen még több releváns olvasnivalóval látná el őket. Semmi biztosíték sincs ugyanis arra, hogy erre a modellre a felhasználót segítő válogatás lenne jellemző, mint ahogyan ez a mai adatbázisokat sem jellemzi. Nem oldja meg, sőt súlyosbítja a problémát, ha a rendszer a felhasználót nem látja el az eredeti dokumentumokkal, hanem azokat csak jelzi. Az eredetit helyettesítő dokumentációs eszközök vagy bibliográfiai adatok szolgáltatása helyett információkat, adatokat szolgáltató rendszerre lenne szükség.

A második modell egy ugyancsak tökéletesen, 100 százalékos relevanciával működő, azonnali választ adó információs rendszer.

A körülményes dekódolást elkerülendő az output nyelve megegyezik a kérdező anyanyelvével. További követelmény a világos, teljes és tömör output. Ez az output azonban mindig a kérdés függvénye, hiszen a válasz éppen úgy lehet számadat mint egyszerű helyeslés, idézet, utalás vagy valamely módszer ismertetése.

A pontos válaszokat azonban nem lehet a gépbe táplálni, egyrészt, mert ehhez hiányzik a megfelelő számú emberi erő, másrészt, mert nem lehet minden lehetséges kérdésre előre felkészülni, a számítógép viszont mai fejlettségi szintjén még nem képes arra, hogy a primer és szekunder dokumentumokból álló inputból maga állítsa össze a megfelelő választ. Ez olyan korlátozó tényező, aminek következtében a felhasználónak be kell érnie a gépben tárolt információkkal, illetve újból csak válogatásra kényszerül. A helyzet a folyamatos tájékozdásnál még nehezebb mint keresés esetén.

A két említett modell tehát nem hozza meg a kívánt megoldást, illetve nem valósítható meg. Marad a harmadik modell, melynek jellemzői a következők:

az output a felhasználó anyanyelvén, esetleg az általa ezen kívül legjobban értett természetes nyelven készül;

az output azonnal a felhasználóhoz kerül anélkül, hogy szükség lenne az eddigi keresési és továbbítási időre;

az állandóan naprakész output a felhasználó szűken körülhatárolt, speciális tárgykörére és meghatározott szempontjaira korlátozódik. Nem bibliográfia és nem tartalmaz felesleges anyagot;

az első output nem a felhasználót szavak tömegével elárasztó dokumentumokból, sem bibliográfiai adatokból vagy indexből, hanem az eredeti írásmű tized-századrészére tömörített dokumentációs feldolgozásból áll;

az output formája a különböző céloknek, illetve a nyomtatott kötetből az ultramikrofilmig a felhasználás gyakoriságának megfelelően változik;

az outputot a felhasználó sorszám szerint rendezi; minden outputhoz külön nyomtatott index készül, melyet rendszeresen korszerűsítene;

a túlságosan kurrens információkat – pl. folyamatban lévő kutatásokról – on-line rendszer segítségével juttatják el a felhasználó munkahelyén vagy otthonában lévő adatvégállomásokra. Ezután ezek az információk is bekerülnek a fenti rendszerbe és a lehető legrövidebb időn belül a megfelelő formában is eljutnak a felhasználóhoz.

Ez a modell hatékony és technikailag is megvalósítható. Ennek, vagy hasonlóan működő rendszernek kiépítésével nem szabad tovább késlekedni.

Az első számú probléma megoldása után következik a második számú probléma, a kommunikáció hatékonysága. Akkor hatékony az olvasás, ha azt cselekvés, azaz az olvasott információt gyakorlati megvalósítás követi. Ez azonban az esetek túlnyomó többségében ma még nem történik meg.

Bár a valóban eredményes kutatásnak és fejlesztésnek nem csupán e két probléma a kerékkötője, de mindkettő súlyos és mindmáig megoldatlan.

/BERNIER, Ch. L.: Reading overload and cogency. = Information Processing and Management, 14. köt. 6. sz. 1978. p. 445–452./

(Dezső Zsigmondné)

A párhuzamos feldolgozások értékelése a dokumentumállományok feldolgozásakor

Az automatizált információs központok országos hálózatának létrehozása során fontossá vált az elsődleges dokumentumok feldolgozásának helyes koordinálása. A tematikai határterületek dokumentumait általában több információs szerv feldolgozza, és az információs kiadványok készítéséhez is gyakran ugyanazokat a forrásokat használják.

A párhuzamosság fokának megállapítása lehetővé teszi a dokumentumok ismételt feldolgozására fordított munka mennyiségének értékelését. A párhuzamosság fokának ismeretében lépéseket lehet tenni annak csökkentésére.